

Yeni Belgelerin Işığında Telli Hasan Paşa'nın Osmanlı-Habsburg Sınırındaki Faaliyetleri (1591-1593)

Muhammet Gülhan *

ORCID:0000-0002-6136-6650

Öz

Osmanlıların Habsburglarla 1593-1606 yılları arasında gerçekleştirdiği savaşın ortaya çıkmasındaki en önemli neden Bosna ve Hırvatistan arasında süren uzun süreli sınır çatışmalarıdır. Bu araştırmada 1591'de Bosna Beylerbeyliğine atanan Telli Hasan Paşa'nın hayatını kaybettiği 1593 yılına kadar Habsburgların Hırvatistan sınırında gerçekleştirdiği askeri, siyasi ve diplomatik faaliyetleri yeni kaynakların ve belgelerin eşliğinde yeniden kurgulanmıştır. Osmanlılarla Habsburglar arasında yürürlükte halihazırda bir barış anlaşması olmasına karşılık sınır çatışmalarının hangi gerekçelerle ortaya çıktığı, bu çatışmalara İmparatorluk merkezleri tarafından nasıl bir paradigma geliştirildiği ve ne gibi sonuçlara yol açtığı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Telli Hasan Paşa, Osmanlı-Habsburg İlişkileri, Osmanlı Askeri Tarihi

Gönderme Tarihi:17/04/2020

Kabul Tarihi:20/06/2020

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Tarih bölümü, E-Mail:muhammadgulhan@gmail.com

In the Light of New Documents, Telli Hasan Paşa's Activities on The Border of Ottoman-Habsburg (1591-1593)

Muhammet Gülhan

ORCID:0000-0002-6136-6650

Abstract

The most important reason of the Long Turkish War (1593-1606) between the Ottomans and the Habsburgs was longtime border conflicts (clashes) among the Bosnia and Croatia. In this study, in the light of new sources and documents, we rebuilt/reconstructed Telli Hasan Pasha's military, political and diplomatic activities, carried out by him on the border of Croatia of the Habsburgs until 1593 when Telli Hasan Pasha lost his life, who was assigned as Bosnian Beglerbeg in 1591. We also addressed that for which reasons border conflicts broke out despite the fact that there had already been a amicable (peace) agreement in force between the Ottomans and the Habsburgs; what kind of paradigm was developed by Imperial centers against these conflicts; and to what kind of results it led.

Keywords: Telli Hasan Pasha, Ottoman-Habsburg Relations, Ottoman Military History

Received Date: 17/04/2020

Accepted Date: 20/06/2020

Деятельность Телли Хасана паши на Османско - Габсбургской границе в свете новых документов

резюме

Важнейшая причина войны между Османами и Габсбургами между 1593-1606 гг. это длительный конфликты в территориях между Османской Боснией, Габсбургской Хорватией. На основе новых источников и документов мы рассматривали военную, политическую и дипломатическую деятельность, проводимая Габсбургами на границе Хорватии до смерти Телли Хасан-паши в 1593 году, назначенный в Боснию, со званием бейлербей в 1591 году. В данном исследовании обсуждается, что несмотря на действительный мирный договор между Османами и Габсбургами, по каким причинам совершались набеги, впоследствии этих действий как была разработаны эти действия Османской администрацией и какие результаты это вызвало.

Ключевые слова: Телли Хасан-паша, отношение между Османами и Габсбургами, Военная история Османской Империи

Получено: 17/04/2020

Принято: 20/06/2020

Giriş

Telli veya Derviş lakaplarıyla bilinen Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa'nın hayatına ilişkin kayıtlar bundan onlarca yıl önce Ukrayna asıllı Hırvat tarihçi Aleksije Olesnički tarafından yayınlanan uzun bir makaleyle, on iki ayrı kaynağın etkin bir şekilde kullanılması sonucu karşılaştırmalı olarak incelenmişti.¹ Makalede Latin harfli transkripsiyonları verilen edebi metinler Hasan Paşa'nın hayatına ilişkin önemli kayıtları ihtiva etmektedir. Bu edebi metinlerin Türkiye'deki kütüphanelerde tespit edilememesi söz konusu makaleye ayrı bir önem atfetmektedir. Anonim bir derviş tarafından kaleme alınan birinci metin Hasan Paşa'nın Bihac (Bihke) ve Brest'i fethetmesinden sonra onu methetmek üzere kaleme alınmıştır. Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde yer alan ikinci methiye Bosna'nın üçüncü Beylerbeyi Şahsuvar Paşa tarafından kaleme alınmıştır. Hırvat Bilimler Akademisi'nin Doğu Koleksiyonu'nda yer alan üçüncü kaynak, Prusac kadısı ve Bosna'nın meşhur alimlerinden Hasan Kafi'nin talebesi olduğunu söyleyen anonim bir müellif tarafından yazılmıştır. Yine anonim bir yazar tarafından kaleme alınan dördüncü metin, Sisak şehitlerinin yasını tutmak üzere kaleme alınmıştır. Bundan sonra tanıtılan kaynaklar Osmanlı tarihçilerinin verdiği bilgilerin Hırvatça çevirilerinden oluşmaktadır. Müellifin makalesindeki önemli bir eksiklik, Osmanlı arşivlerinden istifade edememesi olmuştur. Böylesi bir makalenin İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü ve Yugoslavya Krallığı'nın bunalımda olduğu yıllarda yayınlanması ise tesadüf olmamalıdır. Zira müellif, makalenin başlığından da anlaşılabilen üzere, Hasan Paşa önderliğindeki Türk kuvvetlerinin Sisak'ta neden başarısız olduğu sorusuna bir yanıt bulmaya çalışmıştır.

Telli Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği görevi süresince İstanbul ile olan ilişkisi, hiç tartışmasız, gerek kendisi gerekse de beraberindeki askerler için hayati bir önem arz ediyordu. Çünkü Hasan Paşa'nın Habsburglara ait geniş bir arazide akınlar ve fetihler yapmaya başlaması, müteakip gazaları sırasında üzerine daha fazla miktarda düşman askerinin geleceğinin de habercisiydi. Bu eksikliğin giderilmesi, Hasan

¹ Aleksije Olesnički, "Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 22-23, sy. 1 (1942): 115-173.

Paşa'nın Osmanlı merkezi ile kuracağı sağlıklı diplomatik ilişkilerin varlığıyla mümkündür. Bu nedenle makalemizde bu hususla ilgili ne gibi gelişmeler yaşandığı üzerinde önemle durulacak bir konudur. Zira Osmanlı tarihçilerinin bu konu hakkında verdikleri bilgiler oldukça sınırlıdır.

Devşirme kökenli devlet adamları arasındaki iç rekabetin bir parçası olan ve belki de İmparatorluk tarihindeki en yoğun çekişmenin yaşandığı süreç, kaynakların dikkatli bir şekilde tahlil ve tenkit edilmesiyle mümkündür. Nitekim veziriazamlık mührünün sürekli bir şekilde el değiştirmesi iç rekabeti sürekli bir şekilde kamçılıyarak kritik bir dönemin eşliğinde olan Osmanlı İmparatorluğu'nu geri dönüşü olmayan savaşların içerisine sürüklemiş ve başta Celali isyanları olmak üzere dâhili ayaklanmaların karşı konulmaz bir şekilde büyümesine zemin hazırlamıştır. 1586-1593 yılları arasında Osmanlı merkezindeki bu iç rekabetin en önemli üç figürü Kanijeli Siyavuş Paşa, Koca Sinan Paşa ve Serdar Ferhad Paşa'dır.

XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlılarla Habsburglar arasındaki uzun sınır hattı, karşılıklı müsbet gelişmelerin yaşanması sonucu Osmanlı padişahlarının ihdas ettiği 'ahidname'lerle korunma altına alınmıştı. Sokullu Ferhad Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği'nin merkezini Hırvat hududundaki Banaluka Sancağı'na taşınması dahi bu barışı bozmak için yeterli bir sebep addedilmemişti. Bu nedenle Bosna Beylerbeyliği ve Habsburg Hırvatistan'ı arasındaki çalkantılı ancak karşılıklı hüsnü kabule dayalı on yıllık süreç Telli Hasan Paşa'nın faaliyetlerinin daha iyi anlaşılması gerektiğine işaret etmekle birlikte sınır ötesi akınlarda ne tür argümanların geliştirildiği, Bosna Beylerbeyliği ile Osmanlı merkezi arasında nasıl bir ilişki kurulduğu gibi bazı temel problemleri de ortaya çıkarmaktadır. Zira gerek Hasan Paşa'nın gerekse de ondan önce görev alan diğer beylerbeylerinin Osmanlı merkezi tarafından '*ferman ve ahidname-i hümayuna muhalif bir vaz' irtikap eylememesi*' yönünde sıkı bir şekilde uyarıldığını biliyoruz. Öyleyse Osmanlı-Habsburg sınır çatışmaları, Telli Hasan Paşa'nın beylerbeyliği sırasında neden daha büyük bir önem kazandı? Osmanlı ve Habsburg cephesinde karşılıklı casusluk faaliyetlerinde neden artış görüldü? Telli Hasan Paşa ile Osmanlı merkezi arasında nasıl bir ilişki söz konusuydu? Telli Hasan Paşa'nın akınları ve fetihleri hangi gerekçelerle yapıldı? Kupa Bozgunu sonrası Bosna'da hangi gelişmeler yaşandı? Bu sorulara cevap vermek maksadıyla, öncelikli olarak mühimme ve mühimme zeyli defterlerinde tespit ettiğimiz hükümlerin ayrı bir başlık altında tanıtılmasını lüzumlu görüyoruz. Osmanlı arşivinde casusluk faaliyetleriyle alakalı

bilgilerin mühimme defterlerindeki hükümlerin içerisinde yer alması söz konusu hükümlerin muhteviyatını daha da önemli kılmaktadır.

Mühimme Defterlerinde Telli Hasan Paşa ile İlgili Hükümlerin Tespiti

Divan-ı Hümayun'da alınan kararların kaydedildiği mühimme defterleri zengin muhtevaya havi olması nedeniyle Osmanlı tarihinin en önemli kaynakları arasındadır. Bu defterlerde tespit edilen hükümlerin tenkit edilerek kullanılması, imparatorluk merkezi ile Bosna'daki yazışmaların nasıl yürütüldüğü ve ne gibi sonuçlar alındığını ortaya koyacaktır.

Yaptığımız araştırmalarda Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa'ya hitaben yazılan hükümlerin 69 numaralı mühimme defteri ile başladığı tespit edilmiştir. Defterdeki 42, 168, 297, 458, 482, 509, ve 583 numaralı hükümler doğrudan Bosna Beylerbeyi'ne hitaben yazılmış olup 103, 130, 356, 238, 378, 419 numaralı hükümler de dolaylı olarak Bosna Beylerbeyliği ile ilgilidir. Tarihi olmayan 42 numaralı hükümde isim verilmeden Bosna Beylerbeyi'ne bir kabza kılıç ve hilat gönderildiğinin ifade edilmesi Telli Hasan Paşa'nın eyalete vali olarak atandığına işaret eden ilk hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Deftere ilişkin kayıtların miladi 1591 yılına tekabül ettiği düşünüldüğünde Hasan Paşa'nın eyalete bahar aylarında atanmış olması muhtemeldir.

Hicri 1001 (Miladi 1592/93) yıllarına ait hükümleri ihtiva eden 70 numaralı mühimme defterinde 35, 47, 118, 125, 191, 227 ve 306 numaralı hükümler doğrudan Bosna Beylerbeyi'ne hitaben yazılmıştır. 46, 70, 119, 163, 168, 186, 208, 322, 401 ve 489 numaralı hükümler de dolaylı olarak Bosna Beylerbeyliği veya Telli Hasan Paşa ile ilgilidir. Bunun yanı sıra aynı defterdeki 191 numaralı hükmün Hasan Paşa ile Ferenc Nadasdy arasında açık bir arazide meydana gelen savaşla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği esir ve ganimetlerin pek çoğu bu savaş sırasında ele geçirilmiş olmasına karşın Osmanlı tarihçilerinin neredeyse hiç biri bu savaş üzerinde gerektiği gibi durmamıştır. Makalemizin bu eksikliği giderecek olması, askeri tarih literatürü açısından yeni bir kazanım olacaktır.

Mühimme defteri koleksiyonu haricinde mühimme zeyli defteri koleksiyonunda da Bosna Beylerbeyliği ve Hasan Paşa ile ilgili hükümler tespit edilmiştir. Hicri 1000-1001 (Miladi 1592-93) yılları arasındaki kayıtları ihtiva eden 6 numaralı mühimme zeyli defterinde 32, 96, 106 ve 189 numaralı hükümler doğrudan Bosna Beylerbeyine

hitaben yazılmıştır. 119 ve 242 numaralı hükümler de dolaylı olarak Bosna Beylerbeyliği veya Telli Hasan Paşa ile ilgilidir.² Bu defterdeki 96 numaralı hüküm, Telli Hasan Paşa ile Osmanlı merkezi arasında diplomatik bir zaafiyet ve bilgi akışı eksikliği olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki kaynaklardan ayrı olarak Olesnički'nin makalesinde transkripsiyonu yapılmış edebi metinler, Osmanlı kronikleri, seyahatnameler ve telif makale ve eserler ışığında Hasan Paşa'nın 1591-1593 yılları arasındaki Bosna Beylerbeyliği sırasında gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında bir araştırma yayınlanması gerektiğini düşündük. Bu tarihi kaynakların Hasan Paşa'nın faaliyetlerini çoğunlukla tek taraflı olarak, Osmanlılar açısından aydınlatması mümkün görünmekle birlikte askeri tarihyazıcılığı ve espionaj faaliyetleri açısından filolojik formasyonun sağlanmasından sonra Habsburglara ait koleksiyonlara müracaat edilmelidir.³

Bosna Serhaddi ve Statü Değişikliğinin Etkileri

Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna'daki toprakları 1580 yılında müstakil bir eyalet statüsü kazanmadan önce Rumeli Eyaleti'nin bir parçası konumundaydı. Bu topraklara sınır olan Hırvatistan Krallığı, idari ve askeri yetkileri elinde bulunduran Hırvat 'Ban'ları tarafından idare ediliyordu. Bu sınır, Müslümanlığı yayma gayesiyle Hıristiyan topraklarına akınlar düzenleyen Müslüman gazilere set oluşturuyor, aynı zamanda Hıristiyanlar için de oldukça önemli bir tampon bölge vazifesi ifa ediyordu. Bu nedenle 1517'de Papa X. Leo, Hırvatistan'ı 'Hıristiyanlığın siperleri' (antemurale christianitatis) olarak tavsif etmişti.⁴

İki bölge arasındaki ilk çarpışmalar II. Bayezid'in (1481-1512) saltanatının erken yıllarında gerçekleşmiştir. Bir grup Hırvat tarihçi 1493'teki Krbava Muharebesi ile başlayan bu savaşları Osmanlıların *Bozgun Senesi* olarak addettikleri 1593 yılındaki Sisak Savaşı ile sona erdirmiş ve söz konusu süreci 100 Yıllık Savaş olarak nitelendirmiştir. 1521'de Belgrad'ın Osmanlıların eline geçmesi ve peşine 1526'da Mohaç'ta Macarlara karşı elde edilen zafer Osmanlıları Avrupa'nın içlerine doğru

² Söz konusu defter Osman Okumuş tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. bkz. Osman Okumuş, "Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri", Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.

³ Daha geniş çaplı ve kusursuz bir araştırma için Habsburglara ait koleksiyonlara müracaat edilmelidir. Bu konudaki malzemelerin bolluğu, Fuggerzeitung koleksiyonundaki 1591-1593 yıllarını kapsayan yayınlarda Telli Hasan Paşa'nın adının 114 belgede geçtiğinin tespit edilmesiyle daha da iyi anlaşılmaktadır; Habsburg casuslarına ait kayıtlar James D. Tracy tarafından kullanılmıştır.

⁴ Ivo Goldstein, *Croatia: A History*, Montreal: McGill-Queen's Press, 1999, 34.

taşıymıştı. Macaristan'ın bölünmesiyle savaşta mağlup olan bir grup Hırvat asilzade Osmanlıların patronajı altına giren Ivan Zapolya'yı desteklemeyi lüzumlu görmüş, ancak Zagreb'deki Hırvatlar Arşidük Ferdinand'ı kral olarak kabul etmişlerdir. Bu karmaşık ortam bir yıl içerisinde Hırvat Krallığı'nın sonu ve Hırvatistan'ın Habsburgların himayesi altına girmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece Osmanlılarla Habsburglar arasında yeni bir sınır bölgesi daha ortaya çıkmıştır.⁵

1568'de Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasında imzalanan ahidname III. Murad'ın saltanatı sırasında, 1576 yılında yenilenmişti.⁶ 1590'da II. Rudolf'un talebiyle sekiz yıllığına yeniden uzatılan bu ahidname Osmanlı-Habsburg sınırındaki barışının teminatıydı. Osmanlı merkezi Bosna beylerbeyine bu ahidname hükümlerine riayet ederek sınırları korumasını, halkı himaye etmesini ve miri malın artırılmasını emrediyordu. Ancak buna rağmen sınırlardaki kötü gidişat sebebiyle uyanık olunmasını ve casusların topladıkları haberlerin merkeze hızlı bir şekilde ilam edilmesi talep ediliyordu.⁷ Çünkü uzun bir süredir Hırvat ve Uskok eşkıyalarının faaliyetleri Osmanlı tebaasının şikâyetlerine sebep olmuş ve bu durum iki devlet arasında bir takım sınır ihlallerinin yaşanmasına yol açmıştır.⁸

1580'de Bosna Eyaletininin kurulmasıyla Bosna serhaddindeki sancaklar bu eyalete bağlanmış ve başına meşhur Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın akrabası olan Sokullu Ferhad Paşa getirilmiştir.⁹ Ferhad Paşa zamanında Bosna eyaletinin paşa sancağı olan Banaluka (Banja Luka) büyük bir gelişim göstermiş ve bu sırada Hırvatistan içlerine doğru sınır ötesi harekâtları daha da büyük önem kazanmıştır.

⁵ Vojna Krajina olarak adlandırılan Hırvat sınırı 16. yüzyılın erken dönemlerinde Kutsal Roma İmparatoru I. Ferdinand tarafından Osmanlı akınlarına karşı koymak üzere kurulmuştur. bkz. Robert Stallaerts, *Historical Dictionary of the Republic of Croatia*, 157; Daha detaylı bir karşılaştırma için bkz. G. E. Rothenberg, "The Origins of the Austrian Military Frontier in Croatia and the Alleged Treaty of 22 December 1522", *The Slavonic and East European Review* 38, sy. 91 (1960): 494-495.

⁶ Yusuf Alperen Aydın, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Habsburg Anlaşmaları ve Uygulamaları", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001, 28.

⁷ Söz konusu hükümlerin birer suretleri Bosna Beylerbeyliğine bağlı sancaklara, Budun ve Tımişvar beylerbeylerine de gönderilmiştir. Mustafa Karaca, "68 Numaralı Mühimme Defteri", Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 1999, 112-113.

⁸ Bekir Kütükoğlu, "Murad III", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 31, Ankara: TDV Yay., 2006, 622; Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, nşr. Mümin Çevik ve Erol Kılıç, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983, 4:207; Uskoklar yağmaları sebebiyle önceleri Avusturya ve Venedik arasında büyük sorunlara yol açarken daha sonra Türklerin Dalmaçya'daki hakimiyetini kırmak için kullanılmışlardır. bkz. G. E. Rothenberg, "Christian Insurrections in Turkish Dalmatia 1580-96", *The Slavonic and East European Review* 40, sy. 94 (1961): 138

⁹ Feridun Emecen, "Bosna Eyaleti." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 6, Ankara: TDV Yay., 1992, 296; Resim 2'de 1580 yılında Bosna Eyaleti'nin kurulmasıyla Osmanlıların altı Habsburg bölgesi ile sınırı olan iki eyaletine yer verilmiştir.

Bosna Eyaleti'nin tesisinden önce Habsburglar Osmanlılara sınır olan Slavonia, Hırvatistan ve Dalmaçya'daki topraklarına iki farklı Ban tayin ederken, Ferhad Paşa'nın serhad bölgelerindeki askeri operasyonları sonrası Ban'ların vergi gelirleri yeni fetihler yapan Osmanlıların eline geçmeye başlamış, bu nedenle güç kaybeden Hırvatistan'a 1583 yılından sonra artık tek bir Ban tayin edilmeye başlanmıştır.¹⁰ Avrupalı kartografların her yıl bu bölgedeki kaleleri, şehirleri ve köyleri gösteren ve bazen devletlerin sınırlarını da ihtiva eden haritalar yapmaya başlaması bu sebepten olması gerekir. Ancak bu akınların en yoğun yaşandığı dönem 1591'de eyalete atanan beşinci Bosna valisi Telli Hasan Paşa zamanında vuku bulmuştur.¹¹

1590 yılında hazırlanan bir haritaya göre Habsburgların Hırvatistan'daki tahkimatlarının Sava Nehri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.¹² Bu hat Hırvatistan ile Sclavonia'nın sınırında yer alması ve askeri açıdan yardıma daha müsait görünmesi sebebiyle Habsburgların daha güçlü olduğu bir sınır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Habsburgların Osmanlıların Bosna ve Budin Eyaleti'ne olan sınır hattını altı bölgeye taksim ettiği görülmektedir.¹³ Osmanlılar ise Vrbas Nehri hattında son derece güçlü bir tahkimata sahip bulunuyordu ve Una'ya doğru ilerlemek istediklerinde Bihac ve Dubitz adında kendilerini tehdit edebilecek iki Habsburg kalesinden başka herhangi güçlü bir direnişle karşılaşmaları pek mümkün görünmüyordu.¹⁴

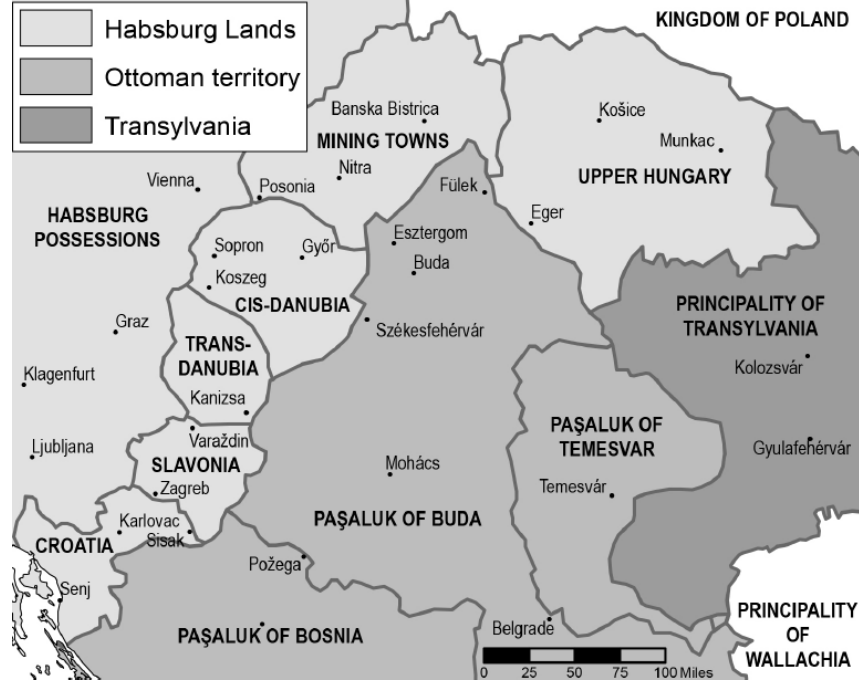
¹⁰ Orsolya Bubryak, "Political Propaganda in the Art Patronage Of Tamás Erdödy, Ban Of Croatia And Slavonia" *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae* 57, sy. 1 (2016): 131.

¹¹ Octavian Secundus ve Philipp Eduard Fugger tarafından derlenen Fuggerzeitung koleksiyonunda 1591-93 yılları arasındaki yayınlarda Telli Hasan Paşa'nın adının 114 belgede geçtiği tespit edilmiştir. bkz. Ergün Özsoy, "Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016, 222; Çevirimiçi olarak ayrıca bkz. <https://fuggerzeitungen.univie.ac.at/personen/hasan-pascha-predojevic>

¹² Resim 2'de bu tahkimatların birer kalesinin olduğu ve savunma kapasitelerinin yüksek olduğu görülüyor.

¹³ Resim 2'de gösterilen bu altı bölge Hırvatistan, Sclavonia, Tuna-Aşırı, Tuna-İçi, Maden Kasabaları ve Yukarı Macaristan ovasıdır.

¹⁴ Bihac'ın 1590 yılındaki görünümü için Resim 13'e başvurulabilir.

Resim 1: Osmanlı-Habsburg sınırını gösteren bir harita, (Tracy, *Balkan Wars*, s. 274)

Uskokların Krka Baskını ve Bosna'daki Genel Durum

Osmanlı İmparatorluğu'nun henüz yeni filizlenen Bosna Eyaleti serhad bölgesinde olması sebebiyle düşman tarafından gelebilecek tehditlere açık bir coğrafi konuma haizdi. XVI. yüzyılın ilk yarısında Senj bölgesini kendilerine üs edinen Uskok eşkıyası bu eyaletin sınırları içerisine girerek Osmanlı tebaasının mallarını yağmalamak, onları esir ederek satmak veya katletmek gibi büyük çapta zararlar veriyordu. Carniola Dükalığı, Osmanlıların Lika'ya (Licka) yeniden yerleşmesini önlemek için Senj'deki bu Uskokların kilit bir rol oynadığını düşünüyordu.¹⁵ Başka bir deyişle Uskoklar, Osmanlı hâkimiyetinin Cazin'in batısına ilerlememesi için Venedik ve Habsburglar tarafından dolaylı olarak destekleniyordu.

Hasan Paşa'nın Bosna Eyaleti'ndeki ilk aylarında, Uskoklar Krka Sancağı'na bir saldırı düzenleyerek reyanın erzak ve mallarını çalmış, içlerinden pek çok kimseyi katletmiş ve bazılarını da esir etmiştir. Bunun üzerine Osmanlı tebaası, Krka Sancakbeyi olan İbrahim vasıtasıyla Osmanlı merkezine şikâyette bulunmuştur. Osmanlılar bu Uskok eşkıyasının Venediklilere tabi olduğunu düşündüğü için İstanbul'daki Venedik Balyosu'ndan bu hadise ile alakalı malumat vermesini istemiştir. Venedik Balyosu bu saldırıyı gerçekleştirenlerin Venedik'e değil, Habsburglara tabi

¹⁵ James D. Tracy, *Balkan Wars: Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia, and Venetian Dalmatia, 1499–1617*, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2016, 278.

olduğunu bildirince bizzat İstanbul'a gelen Krka Sancakbeyi İbrahim, olayın Divan-ı Hümayun tarafından detaylı bir şekilde teftiş edilmesini ve söz konusu Uskok eşkıyasının kime tabi olduğunun ortaya çıkarılmasını istemiş, gerçek ortaya çıktıktan sonra Habsburg Kralına veya Venedik Doçuna bir mektup yazılarak ahidname-i hümayun gereğince çalınan erzak ve malların iadesini, esirlerin geri verilmesini ve bu fesadı işleyenlerin haklarından gelinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra karşı taraftan herhangi bir ihmâl veya müsahele olması durumunda baskına karşılık verilmesi için kendisine izin verilmesi gerektiğini de ifade etmiştir. Divan-ı Hümayun söz konusu baskını hangi devlete tabi Uskok eşkıyasının gerçekleştirdiğini öğrenmesi için Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa'ya bir hüküm göndermiş ve alınacak cevabın hızlı bir şekilde İstanbul'a iletilmesini istemiştir.¹⁶

Telli Hasan Paşa'nın Habsburg veya Venedik sarayına yukarıda adı geçen hadiseyle alakalı malumat almak için bir mektup gönderip göndermediği hakkında şimdilik bilgi sahibi değiliz. Ancak Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği bir mektupta, Krka'da silah ve teçhizat bulunmadığı, bu nedenle Uskok eşkıyaların faaliyetlerinin önlenemediği ifade edilmektedir. Öyleyse Hasan Paşa, bu iki saraya söz konusu hadiseyle alakalı mektup göndermiş olsa dahi bir karşılık bulamamıştır. Bu sırada Osmanlı merkezi, Hasan Paşa'nın talebine karşılık Semendire ve Belgrad kalesindeki dizdarlara hüküm yazarak kifayet miktarındaki harp silahlarının Krka'ya nakledilmesini istemiştir.¹⁷ Ancak Hasan Paşa, yıllardır süren bu baskınların sona erdirilmesinin hudutlara yapılan baskınların önlenmesi yoluyla değil, savaş ve fetihle mümkün olduğunu düşünüyor ve civardaki sancaklara bu minvalde mektuplar göndererek Uskokların üzerine yürümeyi, belki de onların merkez üssü olan Senj'i ele geçirerek meseleyi kökünden çözmeyi lüzumlu görüyordu.¹⁸ Ancak onun bu niyeti, Habsburgların Osmanlılara ödeyeceği haracın teslim tarihiyle kesiştiği için söz konusu haracın ertelenmesine veya daha kötü bir ihtimalle ortaya çıkması muhtemel bir savaş koşulu sebebiyle hiç ödenmemesine dahi yol açabilirdi. Budin Beylerbeyi Mehmed, Osmanlı merkezine Hasan Paşa'nın bu niyetinin serhadlerde ihtilale sebep olduğunu

¹⁶ BOA, MD 69, hkm. 583.

¹⁷ BOA, MD 69, hkm. 419.

¹⁸ BOA, MD 69, hkm. 509.

bildiriyordu.¹⁹ Bu serhadler sınırlı asker ve teçhizatı bulunan Bosna Eyaleti'ne katılarak, Hasan Paşa önderliğinde yapılacak cihad ve gazadan önemli bir ganimet elde edebilirdi.

Eski Bosna Beylerbeyi Şahsuvar Paşa tarafından kaleme alınan aşağıdaki dörtlük, hadiselerin ehemmiyeti ile alakalı fikir vermektedir:

Din-i İslam aşkına çekmek gerekdir seriyeti

Dönme bu yoldan ölüm olursa anun gayeti!

Şimdi Sultanum, meded! Fevt eyleme bu fursatı!

Devletünde münhezim Ban oğlu sekban neketi!²⁰

Osmanlı merkezi Hasan Paşa'nın bu niyetine sıcak bakmamış ve hâlihazırda yürürlükte olan barış anlaşmasının bozulmasına sebep olacağı gerekçesiyle Habsburgların himayesi altındaki Uskokların üzerine yürünmesine 'asla rızasının olmadığını' ifade etmiştir. Buna ek olarak sipahi ve yeniçerilerden başka, serhad gazilerinin ve neferlerin ahidname-i hümayuna muhalif bir harekette bulunmamasını, eğer bu emre muhalif bir hareket görülürse bundan Hasan Paşa'nın kendisinin mesul tutulacağı ve neticesinin gayet fena olacağı bildirilmiştir.²¹ Başka bir deyişle bu ferman, Hasan Paşa'nın Budin Beylerbeyi Mehmed tarafından açıkça İstanbul'a gambazlandığına işaret etmektedir.

Habsburg sefiri Friedrich Seidel'in tavsifine göre Telli Hasan Paşa hırslı, kana susamış ve zorba bir askerdi.²² Bir Osmanlı şairine göreyse cömert, sözü tatlı, etrafındaki herkesle muhabbet eden ve onlara hal-hatır soran bir kimseydi.²³ Peçevi'nin naklettiği bilgilerden Telli Hasan Paşa'nın oldukça dindar bir şahsiyet olduğunu tespit etmek mümkündür. Örneğin Peçevi, Peçuy'da İdris Baba adındaki bir ermişin Hasan Paşa hakkındaki "*Her nereye giderse yüzü aktır, ermişlerin ve abdalların ruhları onu desteklemektedir. Hatta Hazreti Ali, askeriyle beraberdir.*" sözlerini naklettiğinde

¹⁹ BOA, MD 69, hkm. 509.

²⁰ Olesnički, "Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?", 148.

²¹ BOA, MD 69, hkm. 509.

²² Friedrich Seidel, *Sultanın Zindanında: Osmanlı İmparatorluğu'na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596)*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010, 26.

²³ Olesnički, "Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?", 146.

duyduğu sevinci kaydetmekte ve Hasan Paşa'nın bu sözleri on defadan fazla tekrar ettirdiğini ifade etmektedir.²⁴

Hasan Paşa'nın erken dönemdeki faaliyetlerinden ilki Bosna sancaklarından topladığı askerleri Banaluka'da tertip etmesi olmuştur. Bu sırada yolu Banaluka'ya düşen ve Hasan Paşa ile bire bir görüşen tarihçi Peçevi bayrakların açıldığını, tuğ ve sancakların çözüldüğünü ve Osmanlı ordusunun alay alay dizildiğini görünce şaşkınlığını gizleyemez.²⁵ Nitekim Habsburgların Hasan Paşa'nın tehlikeli bir asker olduğunu anlamaları da çok uzun sürmemiştir. Casuslar Hasan Paşa'nın ordunun hareketlerini takip ederek Varazdin valisi Ban Tamas Erdödy'e iletiyordu.²⁶ Yürürlükte bir barış anlaşması olmasına karşılık Osmanlı merkezi de benzer şekilde Hasan Paşa'ya Habsburg sınırlarına işe yarar casuslar göndermesini talep ediyordu.²⁷ Erdödy, Hasan Paşa'nın ve ordusunun hareketlerini titizlikle takip ediyor ancak nereye akın gerçekleştireceği konusunda herhangi bir tahminde bulunamıyordu.²⁸ Çok geçmeden, 1591'in Ağustos ayında Hasan Paşa komutasındaki Osmanlı taburları Kupa ile Sava nehirlerinin kıyısındaki Sisak (Siska) şehrinde görünmüştür.²⁹ Hasan Paşa, ordusunu etrafı iki nehirle çevrili bu muhkem kalenin önüne getirerek bir nevi gücünü test ediyor ve düşmana kendisini tanıtıyordu. Ancak sahip olduğu toplar bu surları aşmak için yeterli değildi, bu nedenle ordusunu batıya sevketti. Yine de Koprivnica Kaptanı'na göre, Sisak, Hasan Paşa'nın 1591'deki bu saldırısından kurtulmayı başardığı için şanslıydı.³⁰ Hasan Paşa Osmanlı merkezinin uyarılarını dikkate alarak belki Senj üzerine yürümemiş, ancak Dalmaçya kıyılarındaki Novigrad'da iki kale inşa ederek Uskokların ani baskınlarının önüne bir set oluşturmayı başarmıştır.³¹ Bunun yanı sıra yine Bosna serhaddinde Osmanlı topraklarına türlü zararlar eriştiren Erdelikoğullarının üzerine yürüyen Hasan Paşa, onları mağlup ederek Osmanlı merkezine bu husus hakkında bilgi veren bir mektup gönderdiğinde büyük bir iltifat ve takdire mazhar

²⁴ İbrahim Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, nşr. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1982, 2:115-116.

²⁵ Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:115.

²⁶ Tamas Erdödy 1583 yılında II. Rudolf tarafından Slavonia, Hırvatistan ve Dalmaçya Ban'ı olarak tayin edilmiştir. Ban ünvanı, Habsburgların himayesi altındaki Macar Krallığı'nda en yüksek üçüncü rütbedir. bkz. Orsolya Bubryak, "Political Propaganda in the Art Patronage Of Tamás Erdödy, Ban Of Croatia And Slavonia", 131.

²⁷ BOA, MD 69, hkm. 482.

²⁸ Tracy, *Balkan Wars*, 260.

²⁹ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, nşr. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011, 3:417.

³⁰ Tracy, *Balkan Wars*, 285.

³¹ Mustafa Naima Efendi, *Tarih-i Naima*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2007, 1:77.

olmuştur. Bu hususta Osmanlı merkezi tarafından kendisine gönderilen bir hükümde kalelerdeki silah ve mühimmat eksikliklerinin giderilmesi ve düşman tarafına işe yarar casuslar göndermesi istenmiştir.³²

Hasan Paşa'nın yönünü batıya çevirmesiyle Erdödy, Osmanlıların elindeki zengin tarım ve maden bölgelerinden biri olan Moslavina'ya saldırmıştır.³³ Bu bölgede Banovas (Banova Jaruga) adıyla bilinen küçük bir yerleşim yerinde Osmanlı garnizonu bulunuyordu. Kale dizdarı ve neferlerle birlikte 60 Osmanlı neferinden müteşekkil kalenin içerisinde mahsur kalan askerler Erdödy tarafından kuşatılmış ve surlar top atışlarıyla tahrip edilmiştir. Çaresiz kaldıkları için teslim olan bu askerler Erdödy tarafından serbest bırakılmış, ancak aralarında üç kuşatma topu ve çok sayıda tüfek olan mühimmat ve teçhizata el konulmuştur.³⁴

Hasan Paşa Erdödy'nin harekâtına karşılık vermek maksadıyla Aralık ayında Ripac'ı ele geçirmiş ve gerek Habsburglar gerekse de Hırvatlar için zayıf ve uzak bir savunma kalesi olan Bihac'ın kalkanını düşürmüştür. Habsburglu stratejistlerin Una Nehri üzerinde tesis edilecek muhtemel bir sınır hattı için bu kaleden vazgeçmeye pek niyetleri yoktu, ancak uzun vadede bu kaleyi Osmanlı saldırılarından koruyabilecek güçleri de mevcut değildi.³⁵ Hasan Paşa ilk etapta Una Nehri üzerindeki Habsburg savunma sistemini tamamen çökertmeyi planlıyordu. Bu sırada karşılıklı casusluk faaliyetleri de tüm hızıyla sürüyordu. Habsburglar adına çalışan iki casus Hasan Paşa'nın kar yağışı biter bitmez yeniden harekâta başlayacak gücü olduğunu rapor ediyordu. Sabor ve Zagreb gibi şehirler de Avusturya'daki irili ufaklı prensliklere yardım çağrısında bulunmuştu.³⁶

Habsburglar, Osmanlılara ödeyecekleri 30,000 dukatoluk vergiyi ve beraberindeki hediyeleri vakti dolmasına rağmen henüz teslim etmemişti. Bu sebeple Budin Beylerbeyi'ne bir hüküm gönderilerek bu haracın gelme ihtimalinin olup olmadığı sorulmuş, bunun yanı sıra düşmanın Budin taraflarına tecavüz ihtimalinin olmadığını ve Bosna tarafına sarkıntılık etmeye melhuz olduğunu bildirilmiştir.³⁷

³² BOA, MD 69, hkm. 482.

³³ Bir kaynakta Moslavina'nın Osmanlıların eline geçmeden önce Erdödy'nin dedesine ait olduğu belirtilmiştir. Bkz. Karlo Horvat, *Toma Erdedi-Bakac*, Tisak Dionicke Tiskare, Zagreb 1900, 32.

³⁴ Horvat, *Toma-Erdedi-Bakac*, 32.

³⁵ Tracy, *Balkan Wars*, 278.

³⁶ Tracy, *Balkan Wars*, 286.

³⁷ BOA, MD 70, hkm. 322; Ayrıca bkz. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3:417.

Osmanlı merkezinde yaşanan gelişmeler Bosna ve Budin serhaddindeki gelişmeleri yakından ilgilendiriyordu ve bu hususta Siyavuş Paşa, Ferhad Paşa ve Koca Sinan Paşa arasında kıyasıya bir rekabet söz konusuydu. Safevi Savaşları (1578-90) sırasında yararlılıkları görülen Ferhad Paşa ve Siyavuş Paşa'nın kendi sadaret makamı için bir tehlike arz ettiğini gören Koca Sinan Paşa, kurnaz bir şekilde hareket ederek, Sultan III. Murad'ın saygınlığını tekrar kazanmak için Karadeniz-İzmit Körfezi kanalının açılması projesini ortaya atmış, ancak muhalifleri bu projeye karşı çıkınca aleyhinde yapılan çalışmalar onu sadarettten uzaklaştırmıştır.³⁸ Sadarettteki bu değişiklik, Koca Sinan Paşa ile Telli Hasan Paşa'nın arasının açılmasına neden olan bir ev hadisesini de beraberinde getirecek ve ikili bir husumetin doğmasına sebep olacaktır.

Osmanlılar ile Habsburglar arasındaki karşılıklı sınır ihlallerinin 29 Kasım 1590'da yenilenen barış antlaşmasını bozması muhtemel görünüyordu. Nitekim II. Rudolf Hasan Paşa'nın faaliyetleri sebebiyle İstanbul'a gönderilecek olan elçilik heyetinin seyahatini neredeyse iptal edecekti. Yine de Habsburg İmparatoru elindeki fırsatı geri çevirmeyerek sefareti bir ay geciktirmekle yetinmiştir.³⁹ Söz konusu elçilik heyeti Eylül 1591'de yola çıkarak birkaç ay içerisinde İstanbul'a gelmiştir.

Sınır bölgesinde tansiyonun yükselmesiyle, Osmanlı vezirleri ve Avusturyalı elçiler arasında karşılıklı iğneliyici sözler sarf edilmiş ve gergin konuşmalar yaşanmıştır. Elçiler Habsburg İmparatoru'nun Hasan Paşa'nın sınırdaki faaliyetlerinden memnun olmadığını ve görevinden alınması gerektiğini belirtmiştir. Peçevi, bir Osmanlı vezirinin bu talep üzerine Habsburg elçisine “*Siz memalik-i mahrusimize tecavüz ederseniz ol def eder*” şeklinde cevap verdiğini kaydetmektedir.⁴⁰

Sınırdaki Hareketlilik

Geçen yıl sadece birkaç günlüğüne kuşattığı Sisak'ın önemini hızlıca kavrayan Hasan Paşa bu kaleyi ele geçirerek Hırvatistan'ın Turopolje Bölgesi'ni zaptetmek için bir üs olarak kullanmayı hedefliyordu.⁴¹ Turopolje'den Steiermark'a ve oradan da

³⁸ Kanal projesi hakkında detaylı bir araştırma için bkz. Mehmet Yaşar Ertaş ve Ümmügülüm Kaygusuz, “Rekabet ve İhtirasın Gölgesinde Başarısız Bir Kanal Projesi: 1591'de Koca Sinan Paşa'nın Sakarya Nehri'ni Marmara'ya Bağlama Teşebbüsü”, Uluslararası Sakarya Sempozyumu, 23-25 Kasım 2017, Sakarya, 203-230.

³⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 4:207.

⁴⁰ Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:114.

⁴¹ Tracy'in eserinde Şubat 1592'de Bosna'da ele geçirilen bir esirin Hasan Paşa'nın Sofya'ya seyahat ederek Sultan III. Murad'dan kar yağışı sona erdikten hemen sonra, kuşatma silahlarıyla Turopolje ve

Viyana'ya açılan yol Osmanlıların Budin üzerinden dolaşmasına son verecek ve Habsburg merkezini tehdit eden ikinci bir cephe açılacaktı.⁴² Ancak Osmanlı merkezi, Hasan Paşa'nın bu projesinden şimdilik habersiz görünüyordu.

1592'nin Mart ayında Hrastovica ile Gora'yı ele geçiren Osmanlı ordusu stratejik bir konumda yer alan Petrinja'ya ulaşmıştır.⁴³ 12 Nisan'da Petrinja'da bir kale inşa etmeye başlayan Hasan Paşa kalenin yapımını üç hafta içerisinde tamamlamış, bu sırada Kupa Nehri'ni geçmek için bir de köprü inşa ettirmiştir.⁴⁴ Yenihisar adını verdiği sancağının başına ise tanındık bir isim olan Rüstem Bey'i tayin etmiştir.⁴⁵ Buraya getirdiği toplardan ikisini 25 Nisan'da büyük gösteriler eşliğinde Sisak'a doğru fırlatan Hasan Paşa Hırvatlar arasında büyük bir tedirginliğin baş göstermesine yol açmıştır.⁴⁶

Osmanlıların elindeki Petrinja ile tam karşısında yer alan Brest adındaki Habsburg kalesini artık yalnızca Kupa Nehri birbirinden ayırıyordu. Brest, Habsburg kuvvetlerinin denetimindeyken Sisak, doğrudan Hırvat Banı tarafından tayin edilen muhafızların koruması altındaydı. Hırvatlar Habsburg muhafızlarının duydukları endişeye pek güvenmediklerinden olsa gerek, erzak stokları tükendiğinde Sisak'a sığınan bu Alman askerlerini kale içerisine almayı reddettiler.⁴⁷ Başka bir deyişle, Osmanlı ordusunun Sisak Kalesi'ne yaklaşmaması için onları ön cephede siper olarak kullanmak istediler.

Osmanlı merkezi gerek hâlihazırda yürürlükte olan barış anlaşmasının bozulma ihtimali gerekse de Avusturyalıların Osmanlılara ödeyeceği haracın erteleneceği endişesiyle Hasan Paşa'nın Habsburg kalelerine saldırmasından rahatsızlık duymaya başlamış ve Bihac'ın kuşatılacağı haberinin duyulması üzerine Nihad Çavuş aracılığıyla ona bir ferman göndermiştir. Bu ferman Hasan Paşa'nın kendi halinde olmadığı,

Sisak'ın üzerine yürümesi için izin aldığı belirtiltiği ifade edilmiştir. Şüpheli görülen bu bilginin kaynağı Venedikli bir yazardır. bkz. Tracy, *Balkan Wars*, 261.

⁴² Mustafa Selaniki Efendi, *Tarih-i Selaniki*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1999, 1:286.

⁴³ Resim 5'te bu köprünün bir tasviri mevcuttur. 6 gözetleme kulesi olan Petrinja Kalesi'nin etrafı sularla çevrilidir ve Kupa Nehri yönünde köprüyle bir bağlantısı mevcuttur. Köprünün oldukça dar olduğu ve bir ucunda yer alan gözetleme kulesi üzerinden geçiş yapılabilirdiği görülmektedir. Naima, *Tarih-i Naima*, 1:52.

⁴⁴ Memi Bey ve Rüstem Bey'in söz konusu kalenin nereye kurulacağı ile alakalı Hasan Paşa ile anlaşmazlığa düştüğü, ancak Hasan Paşa'nın bu kaleyi Petrinja'da kurmakta kararlı olduğu ve bunu geçen yıl planladığı ifade edilmiştir. bkz. Karlo Horvat, *Toma Erdedi-Bakac*, Zagreb: Tisak Dionicke Tiskare, 1900, 39.

⁴⁵ Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:114.

⁴⁶ Tracy, *Balkan Wars*, 286.

⁴⁷ Tracy, *Balkan Wars*, 286.

ferman-ı şerife muhalif hareketler sergilediği ve bu hareketlerin hâlihazırda yürürlükte olan barış anlaşmasını bozma ihtimalinin bulunduğu, reyanın yerlerini değiştirdiği ve karşı çıkanlara zulmettiği gibi kendisine yönelik çeşitli suçlamalar içeriyordu. Hasan Paşa'nın bu hususlar hakkında ziyadesiyle mesul ve muhatap olduğu kendisine bildirildikten sonra barış anlaşmasını bozacak kalelerin üzerine akın etmemesi, reaya ve berayayı rencide etmemesi, her işinin sonunu mülahaza etmesi, eğer karşı tarafta bir hareket görülürse Asitane-i Saadet'e durumu bildiren bir arz göndermesi ve kendisine verilecek cevap üzerine hareket etmesi isteniyordu.⁴⁸

1592'de sınır hattındaki bu gerilimin artması üzerine Papa VIII. Clement, Habsburg İmparatoru Rudolf'u kraliyet diyetini (imperial diet) toplaması için ikna etmeye çalışıyor ve Türklere karşı İtalyan prensliklerini yüreklendirmek için çabalıyordu.⁴⁹ Uskoklar, Karlovac'tan Bihac'a erzak ve cephane taşırken Bihac Kalesi'nin surları da olabildiğince güçlendirilmeye çalışılıyordu.⁵⁰

Haziran ayının ilk haftası Osmanlı ordusunun ilk taburu kuşatma toplarıyla Bihac'a ulaşmış ve yığınak yapmaya başlamıştır. Üç gün sonra Hasan Paşa'nın başında olduğu ana piyade birliği Bihac'a ulaşmıştır. Izacic'in ele geçirilmesini isteyen Hasan Paşa 14 Haziran'da burayı kolaylıkla teslim almıştır.

Habsburgların Bihac'ı muhafaza etmesi için görevlendirdiği askerin adı Joseph Baron von Lamberg'di. Sınırlı sayıda askere sahip olması nedeniyle Osmanlı ordusuna karşı açık bir savaş yapma taraftarı olmayan Lamberg şehrin güçlendirilmiş surlarına ve Habsburg prensliklerinden gelecek yardıma itimat ediyordu. Ancak bu yardım Bihac'a hiç ulaşmadı. Osmanlı ordusunun Bihac surlarına doğru top atışı yapmaya başlamasıyla surlarda gedikler açılmış ve müşkül duruma düşen Lamberg, Hasan Paşa'nın kaleye piyade saldırısı emri vermesinden hemen önce müşavirlerinin telkinlerine kulak asarak müzakere yapma yoluna başvurmuştur. Şartların kabul edilmesiyle Bihac 19 Haziran 1592'de Osmanlıların eline geçmiştir.⁵¹

⁴⁸ Fermanın tarihi 12 Zilkade 1000 (20 Ağustos 1592) olarak gösteriliyor. Bu tarihte Kanijeli Siyavuş Paşa sadrazam olduğu için bahsi geçen defterin onun zamanında tutulmuş olması gerekir. Bunun yanı sıra ferman Hasan Paşa'ya ulaştığında Bihac'ın hâlihazırda fetholunmuş olması gerekiyor. Bkz. Osman Okumuş, "Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri", Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2013, hkm. 96, 52.

⁴⁹ Tadhg Ó hAnnracháin, *Catholic Europe, 1592-1648*, Oxford: Oxford University Press, 2015, 143.

⁵⁰ Radoslav Lopašić, *Bihac i Bihacka krajina*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1890, 87.

⁵¹ Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 1:286.

Bihac'ın ele geçirilmesiyle vakit kaybetmeden ordusunu Kupa Nehri hattına sevkeden Hasan Paşa yeniden Petrinja'ya ulaşmıştır. İstanbul'a gönderilen mektupta Hasan Paşa, Hırvat Banı Tamas Erdödy'nin bu sırada atlı ve tüfenk-endaz askerlerle birlikte toplamda 20,000'den fazla asker vücuda getirdiğini belirtmektedir.⁵² 19 Temmuz'da Kupa Nehri'ni geçerek Aşağı Styria'dan gönderilen Habsburg ordusu Brest civarında Osmanlılar tarafından bozguna uğratılmış ve askeri kampları ateşe verilmiştir.⁵³ 24 Temmuz'da yeniden Sisak'a ulaşan Osmanlı ordusu, 1537'de Katzianer'de ele geçirilen büyük bir topun da dâhil olduğu yedi adet kuşatma topunu Sisak surlarına doğru ateşlemiştir. Petrinja'dan ve Kupa Nehri'nin sağ kıyısından yapılan bu ardışık atışlar bir gün sonra Sisak surlarında küçük bir gediğin açılmasına yol açmıştır. Bu sırada bir hileye başvuran Sisak muhafızlarından Mihaczy, Hasan Paşa'nın gönderdiği elçileri nehre atarak ve yine kaleyi teslim edecekmiş gibi görünüp içeri giren Osmanlı askerlerini esir edip barut fıçılarını bağlayarak ve onları ateşe vererek askerlerin cayır cayır yanmalarına sebep olduğu için Hasan Paşa'nın öfkesi daha da artmış ve intikam yemini etmiştir.⁵⁴ Bu sırada Koprivnica Kaptanı'nın güvendiği casuslardan biri, Bosna'ya yeni askerlerin geldiği bilgisini raporlamıştır.⁵⁵

Bosna'daki gelişmelerle ilgili Sadrazam'ın kulağına bir şeyler çalındığı ve bunun üzerine Hasan Paşa'ya bir hükm-i hümayun gönderildiği son derece açıktır. Nitekim Siyavuş Paşa, Hasan Paşa'ya "*küffar-ı haksar tarafından vaki ve muttali olduğın ahval-i sahiha-i aliyeyi tafsil yazub arz eyleyesin*" şeklinde bir ferman göndererek yaşanan gelişmelerle ilgili kendisini detaylı bir şekilde bilgilendirmesini istiyordu.⁵⁶

Sisak surları ikinci defa Osmanlıların saldırılarına dayanmayı başarınca Hasan Paşa, kendisine açık bir arazide meydan okuyan Macar asilzadesi Ferenc Nadasdy'nin üzerine yürümüştür. Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği mektupta belirttiğine göre Nadasdy, Budin serhaddinde, muhtemelen yukarı Macaristan ovasında, şekavetiyle meşhur bir kimseydi ve Osmanlı topraklarına mazarrat vermek maksadıyla Bosna'ya gelmişti.⁵⁷ 5 Eylül 1592'de Nadasdy'nin ordusu Osmanlılar tarafından büyük bir

⁵² Okumuş, "Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri", hkm. 106, 58.

⁵³ Bruno Mugnai, Christopher Flaherty, *Der Lange Türkenkrieg (1593-1606)*, Zanica: Soldiershop Publishing, 2014, 59.

⁵⁴ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: Türkiye Yay., 1972, 3:123.

⁵⁵ Tracy, *Balkan Wars*, 286.

⁵⁶ BOA, MD 70, hkm. 191, 103.

⁵⁷ Nadasdy'nin adı belgede Nadajdir olarak geçmektedir. bkz. BOA, MD 70, hkm. 191, 103.

hezimete uğratılmış ve askerlerinin pek çoğu ya katledilmiş ya da Sava Nehri'nde boğulmuştur. Bu mağlubiyeti kabullenmek istemeyen Nadasdy, Zagreb Kalesi altında askerlerinin yeniden toplanması için emir vermiş ve Telli Hasan Paşa'nın ordusuyla bir kez daha savaşmak istemiş, ancak Hasan Paşa riskli bir tuzak olarak gördüğü bu ikinci davete icabet etmeyerek bölgeye casuslarını göndermekle yetinmiştir. Kendisi Osmanlı mülkünün savunulmasının ehemmiyeti hususunda “*Memalik-i mahrusemin bir taşına bin can û baş feda eylemek mukarrerdir*” duasını anımsadığını belirtmektedir.⁵⁸

Telli Hasan Paşa, 1592'de yaptığı askeri harekâtlarda pek çok esir ve ganimet ele geçirmiş ve bunları İstanbul'a göndererek halka teşhir ettirmiştir.⁵⁹ Hasan Paşa'nın bu hareketi, esasında onun kendince 'haklı' gördüğü mücadelesini ve kararlılığını İstanbul'a ispat ettirmek istediğini işaret etmektedir. Nitekim bu hususta başarılı olduğu, Siyavuş Paşa tarafından kendisine yazılan bir hükümde şöyle ifade edilmektedir: “*Her ne demişsen kâmil vech üzere şamil olmuştur, senin ve beraberindeki gazi ve mücahid kullarımın yüzleri ak olsun! Cibilletinde merkuş olan şecaat ve şhametinizden umulan buydu ki vücuda getirmişsin.*” Bunun yanı sıra Hasan Paşa'ya bir adet hilat ile kılıç gönderen Siyavuş Paşa bunları kuşanarak gazi askerlerin her birine istimalet vermesini, düşmana karşı gaflet üzere olmamasını ve gelişmelerden kendisini haberdar etmesi istenmiştir.⁶⁰ Hasan Paşa'nın değindiği bir başka konu, bundan sonra düşmanın geniş çapta bir orduyla üzerine geleceği, bu nedenle yalnız Bosna sancaklarındaki askerlerle bu orduya karşı koymanın mümkün olmadığı ve Rumeli sancaklarından daha çok askere ihtiyaç duyulduğu şeklindeydi.⁶¹ Dolayısıyla bahar gelmeden önce, yaklaşık altı aylık bir süre zarfında Bosna Eyaleti'ne kifayet miktarında asker sevkiyatı yapılması gerekiyordu.

Hasan Paşa'nın Hırvatistan'da gerçekleştirdiği fetihler gerek emektar serhad gazileri gerekse de halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Selaniki, 27 Eylül 1592 tarihinde esirlerin İstanbul'a ulaşmasıyla şehirde “*küllü istibşâr hasıl oldu*” demektedir.⁶²

⁵⁸ Hasan Paşa'nın Sisak'taki gelişmelerle ilgili hiçbir şey kaydetmemesi oldukça dikkat çekicidir. BOA, MD 70, hkm. 191, 103.

⁵⁹ 2000'i imha edilmiş olmak kaydıyla birkaç yüz askerinin beraberindeki toplarla İstanbul'a getirildiğini Peçevi kaydetmektedir. Bkz. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:117.

⁶⁰ BOA, MZD 6, hkm. 106; Transkripsiyon için bkz. Okumuş, “Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri”, hkm. 106, 58.

⁶¹ “*Bundan sonra kafirler büyük ordularla üzerimize gelecektir. Onlara karşı koymak Bosna sancaklarındaki askerlerle mümkün değildir, Rumeli sancağından da askere ihtiyaç vardır.*” Mektubun alındığı yer için bkz. Naima, *Tarih-i Naima*, 1:77.

⁶² Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 1:286-288.

Bundan başka, Hasan Paşa'nın fetihlerini şaşkınlıkla karşılayarak endişeye kapılan, iki devlet arasındaki barışın bozulduğunu ve hadiselerin savaş sebebi sayılacağını telkin eden bazı kimseler de vardı. Bunlara cevap olarak “*Vakti tayin edildikten sonra öfkeyle imzalanan barışın bir önemi yoktur.*” denildiği yine aynı müellif tarafından kaydedilmektedir.⁶³

Serhad Bölgelerinde Alınan Tedbirler

Yaşanan gelişmelerden memnun görünen Siyavuş Paşa serhad bölgelerindeki askerleri desteklemek ve Osmanlı'ya ait sınır bölgelerini korumak için Kirli Hasan Paşa'yı Rumeli Beylerbeyliği'ne tayin etmiştir. Bunun yanı sıra Telli Hasan Paşa'nın casusları Habsburg cephesinde yaşanan gelişmeleri titizlikle takip edip kendisine bildiriyor, Telli Hasan Paşa da bu gelişmeleri İstanbul'a arz ediyordu. İstanbul, Bosna, Budin ve Rumeli arasındaki yazışmalarda büyük bir artış görülmesi, İmparatorluk'ta son derece yoğun bir bilgi akışının veya başka bir deyişle diplomasi trafiğinin yaşandığına işaret etmektedir.

Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği bir mektupta düşmanın barışa aykırı hareketlerinin olduğu ve memalik-i mahrusese zarar vermek niyetinde oldukları bildiriliyordu. Bunun üzerine Siyavuş Paşa, Kirli Hasan Paşa'dan Rumeli Sancakları'ndaki Bey'lere mektup göndererek her biri sancağında olan alaybeyleri, zeamet ve tımar sahiplerini bu husus hakkında bilgilendirmesini, Sirem Sancağı'ndaki otlu ve sulu yerlerde toplanarak savaşa hazırlıklı olmasını istemiştir. Eğer Budin ve Bosna serhadlerinde düşman tarafından bir hareket görülür ve kendisinden yardım istenirse alelacele yardıma koşması istenmiş, bir ihmal olması durumunda özrünün kabul olmayacağı bildirilmiştir.⁶⁴

Telli Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği bir başka mektupta düşman tarafından hareket olduğu ve bahar vaktinde memalik-i mahrusese saldırı ihtimallerinin bulunduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine Rumeli Beylerbeyi'ne gönderilen bir başka hükümde Alacahisar, Vulçitrın ve Prizren Sancakbeylerinin her birine Bosna serhaddinde yardım talep edildiği takdirde Hasan Paşa'ya destek vermeleri için evamir-i şerife gönderildiği, tımar ve zeamet sahiplerinin bu hususta hazır olmaları gerektiği

⁶³ Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 1:288.

⁶⁴ BOA, MZD 6, hkm. 242; Transkripsiyon için bkz. Okumuş, “Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri”, hkm. 242, 125.

ifade edilmiştir.⁶⁵ Benzer bir hüküm Pojega, Pakriç ve İzvornik'teki Sancakbeyleri'ne de yazılmış, Hasan Paşa'nın casuslarının haber getirdiği ve düşmanın hareketli olduğu bildirilmiş, bu nedenle kendilerinden yardım talep edilirse vakit kaybetmeden yardıma koşmaları, eğer cerahor talep edilirse göndermeleri istenmiştir.⁶⁶

Telli Hasan Paşa'nın ordusunda yalnızca Bosna sancaklarından toplanan tımar ve zeamet sahibi askerler veya alay beyleri değil, aynı zamanda cerahor ve çeribaş sekbanları da bulunuyordu. Bosna'daki sancaklardan toplanan cerahorların ücreti devlet gelirlerinden karşılanıyor, bu nedenle halktan cerahor ücreti alınmaması için Hasan Paşa'ya hüküm yazılıyordu.⁶⁷ Semendire'deki Sancakbeyi'nden de beraberindeki tımar ve zeamet sahipleri, çeribaş ve cerahorlarla Hasan Paşa'ya destek vermesi isteniyordu.⁶⁸

Sadarettteki Değişikliğin Serhadlerdeki Gelişmelere Etkisi

1593 yılının Ocak ayında ulufeler dağıtıldığı sırada hazinede ortaya çıkan noksanlığı fırsat bilen sipahiler, başdefterdarın katlini istemiş ancak bu talepleri kabul görmeyince İstanbul'da bir sipahi ayaklanması baş göstermiştir. Sultan III. Murad'ın emriyle asilerin üzerine yürüyen kapı halkı, isyanı kısa bir süre içerisinde kontrol altına almış ancak Siyavuş Paşa'nın sadrazamlığı sırasında ikinci defa divanın basılması 'uğursuzluk' olarak yorumlanmıştır. Bu bahaneyle sadaret mührü yeniden el değiştirmiş ve Koca Sinan Paşa üçüncü defa sadrazam olmuştur.⁶⁹ Koca Sinan Paşa'nın sadrazam olmasıyla eski defterler gün yüzüne çıkmış, ikili bir meseleden ötürü Hasan Paşa ve beraberindeki askerler kendilerini kritik bir eşiğin ortasında bulmuştur. Osmanlı tarihçilerin ittifakla kaydettikleri görüşe göre, Koca Sinan Paşa bundan önceki ikinci sadrazamlığı sırasında İstanbul'da Telli Hasan Paşa'ya ait bir evde ikamet ediyordu. Onun sadarettten uzaklaştırılıp Malkara'ya sürülmesiyle Telli Hasan Paşa evini geri almış ve bu hadiseden dolayı Koca Sinan Paşa ona kin beslemiştir.⁷⁰ İktidarı yeniden ele geçirdiğinde bu kinini pratik olarak yansıtmak gayesiyle Siyavuş Paşa'nın görevlendirdiği Kirli Hasan Paşa'yı Rumeli Beylerbeyliği'nden azleden Koca Sinan

⁶⁵ BOA, MD 70, hkm. 10, 5.

⁶⁶ BOA, MD 70, 46.

⁶⁷ Söz konusu hükmün üzerinde yazının bir kısmının okunmasını zorlaştıran gri renkli bir tabakanın bulunması metne hakimiyeti zorlaştırmaktadır. bkz. BOA, MD 70, 47.

⁶⁸ BOA, MD 70, hkm. 163, 88.

⁶⁹ Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:113-114.

⁷⁰ Naima, *Tarih-i Naima*, 1:61; Peçevi, bu hadiseyi daha farklı aktarmaktadır. Buna göre, Telli Hasan Paşa ve Koca Sinan Paşa İstanbul'da birbirlerine komşudur. Sinan Paşa Hasan Paşa'nın evini satın almak ister, fakat o sırada Sinan Paşa görevinden azl olunduğu için Hasan Paşa evini satmaz. Bundan dolayı Sinan Paşa ona karşı bir kin besler. Bkz. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:118.

Paşa onun yerine kendi oğlu Mehmed Paşa'yı tayin etmiştir. Böylece Bosna Eyaleti'ne yapılacak yardımın önüne geçerek Telli Hasan Paşa'yı ve beraberindeki askerleri kendi talihleriyle baş başa bırakmıştır.

Olaylardan habersiz olan Rumeli Beylerbeyi Kirli Hasan Paşa kendilerine emr-i şerif gönderilmiş olmalarına karşın Çirmen hariç Rumeli'deki hiçbir sancakbeyinin yanına katılmadığından yakınmıştır. Bunun yanı sıra sancaklarının ellerinden alınarak kendilerinin azaba müstahak oldukları bildirilmiş ve konuyla alakalı İstanbul'a bir hükm-i hümayun yazıldığı belirtilmiştir.⁷¹

Üçüncü Sisak Kuşatması ve Bozgun

Hasan Paşa kuşatma hazırlığı yaparken Habsburg cephesinde de bir takım gelişmeler yaşanmaktaydı. Styria'daki irili ufaklı prenslikler Zagreb'e iki yüz Alman piyadesinin yanı sıra çok sayıda msket tüfeği, barut ve top göndermeyi kabul etmişti. Bundan başka Styria, bir kaç bölük Alman süvarisinden müteceviz ordunun Hırvatistan'a peyderpey sevkiyatı ile ilgili bir taahhütte bulunmuştu. Bir kaç hafta sonra 500 atlı arkebüz önce yukarı Avusturya'dan Styria'ya ve oradan da Zagreb'e ulaşmayı başardı. Habsburg İmparatoru II. Rudolf'un kardeşi olan Arşidük Matthias, Macaristan'dan Hırvatistan'a 100 Macar süvarisinin sevkini talep etti.⁷² Koca Sinan Paşa'nın sadareti devalmasıyla İstanbul ile diplomasi trafiği sona eren Telli Hasan Paşa Bosna'daki askerleriyle artık yalnız kaldığını biliyordu. İmparatorluğun diğer eyaletlerinden Bosna'ya gönderilen askerlerin sevkiyatı ve lojistik desteği tamamen durmuştu. Ancak bu gelişme, onun cihad ve gazaya olan tutkusunu köreltmek yerine daha da perçinleştiriyordu ve muhtemelen 1593 senesinin baharını olabildiğince çok sayıda asker yetiştirmekle geçirmişti. Peki, koşulları değerlendirdiğinde Hasan Paşa Sisak'a saldırmaktan vazgeçebilir miydi? Bu soruyu ona hemen yanibaşındaki kıdemli askerlerden biri olan Memi Beg çok kritik bir anda yöneltmiş ve sayısı bu denli çok olan düşman ordusuyla karşı karşıya gelmenin Osmanlı askerlerinin telef olmasına sebep olabileceğini dile getirmişti. Önündeki satranç tahtasında hamle yapmayı düşünürken Memi Beg'in bu sözlerini işiten Hasan Paşa, hiddetlenip oyunun başından kalkarak ona

⁷¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 6 numaralı mühimme zeyli defterinde 119 numarayla kayıtlı bu hükmün hangi sancakbeyine hitaben yazıldığı ve tam muhteviyatı belli değildir. Bunun yanı sıra hükmün iptal edildiğini bildiren bir ibare mevcuttur. bkz. BOA, MZD 6, hkm. 119, 54; Hükmün transkripsiyonu için bkz. Okumuş, "Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri", 65.

⁷² Tracy, *Balkan Wars*, 286-287; Peçevi, Rudolf'un kardeşinin adını yanlışlıkla Maksimilyan olarak kaydetmiştir. Halbuki Maksimilyan, Rudolf ve Matthias'ın babasının ismidir. bkz. Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:118

“Bre korkak! Kâfirler ne mel’undur ki çokluğundan endişe olunsun? Tez harekete geçilsin!” şeklinde çıkmıştır.⁷³ Tarihçi Peçevi, Hasan Paşa’nın düşmanın kendi üzerine gelmesini beklemektense elindeki askerlerle onların üzerine yürümeyi daha uygun gördüğünü ve bu konuda kararlı olduğunu belirtmektedir.⁷⁴ 10-11 Haziran 1593 tarihinde Hasan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, 29 top arabasıyla Gradiska’dan Sava Nehri’nin kıyısına taşınan kuşatma toplarıyla Kupa nehrini bir kez daha geçmiş ve Sisak’ı üçüncü defa kuşatma altına almıştır.⁷⁵ Osmanlı ordusu önce 14 Haziran’da Sisak’ın yanı başındaki Drencina’yı ele geçirmiş ve daha sonra Sisak Kalesi’nin surlarına doğru ilerlemeye başlamıştır.

Sisak Kalesi 300 kişilik bir askerle Blaz Djurak ve Mathias Fintic adındaki iki komutan tarafından muhafaza ediliyordu ve Osmanlı ordusunun görünmesiyle Habsburg, Macar ve Hırvat kuvvetleri kaleye yardıma çağırılmıştı. Ruprecht von Eggenberg tarafından gönderilen 100 kişilik bir birlik Osmanlıların kuşatmasından hemen önce kaleye ulaşmayı başarmış, böylece civar bölgelerden gelen gönüllülerle birlikte Sisak’ın müdafaası için 800 kişilik bir ordu bir araya getirilmişti.⁷⁶ Bu sırada Sisak muhafızlarının kaleye yardıma çağırdı kuvvetler Zagreb’de toplanarak Sisak’a doğru ilerlemeye başlamıştır. İçerisinde arkebüz tüfekleri kullanan süvari ve piyadelerin de hazır bulunduğu bu orduyu Andreas von Auersperg-Turjak, Ruprecht von Eggenberg, Tamas Erdödy, Erdödy Petar ve Martin Picnic gibi isimler komuta ediyordu. Yalnızca Auersperg ve Eggenberg’in komuta ettiği birliklerin sayısının 7,000 olduğu düşünüldüğünde, bu kuvvetlerinin sayısının oldukça fazla olduğunu söylemek mümkündür.⁷⁷ Naima’nın kaydettiğine göre, bu sırada Habsburg ordusunda toplamda 40,000 civarında asker bulunuyordu.⁷⁸ Kupa’da bir köprü inşa ettiren Hasan Paşa, ilk olarak topçuları sol kıyıya konuşlandırarak Sisak Kalesi’nin kapısını ve kulesini hedef almıştır. 20 Haziran’da Osmanlı ordusu surlardan bir gedik açmayı başarınca Hasan Paşa, kale üzerine piyade saldırısı emri vermiş ancak bu saldırı geri püskürtülmüştür.

İki hat halinde Sisak’a yaklaşan Habsburg kuvvetlerinin ilki piyadeler, atlı arkeküzler ve Uskok hüssarlarından tertip edilirken ikinci hattın merkezinde reitenau

⁷³ Naima, *Tarih-i Naima*, 1:62

⁷⁴ Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, 2:118.

⁷⁵ Hasan Paşa’nın üçüncü Sisak kuşatmasının Hicri 1001 yılının Ramazan ayına tekabül ettiğini anonim bir Osmanlı şairi ifade etmektedir. Bkz. Olesnički, “Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?”, 153.

⁷⁶ Mugnai & Flaherty, *Der Lange Türkenkrieg (1593-1606)*, 61-62.

⁷⁷ Mugnai & Flaherty, *Der Lange Türkenkrieg (1593-1606)*, 62.

⁷⁸ Naima, *Tarih-i Naima*, 1:61.

adı verilen piyade alayları bulunuyordu. Düşmanın yaklaştığını haber alan Hasan Paşa, 3,000 kişilik bir orduyu kuşatmada bırakırken bu sayının yaklaşık dört katı sayısındaki bir orduyu da Habsburg kuvvetlerini engellemek üzere kuzeye sevk etmiştir.⁷⁹ Ancak askeri teknolojide ciddi bir farklılığın söz konusu olması nedeniyle Osmanlı ordusu bu kuvvetlerin kaleye ulaşmasına engel olamamıştır. Bu esnada Osmanlı askerlerinin Hasan Paşa'ya köprüden geçmeyerek ordugâhta kalması, düşmanın büyük bir orduyla kaleye yaklaşmakta olduğu bildirilmiş, hatta İzvornik Sancakbeyi'nin Hasan Paşa'nın nehrin diğer tarafına geçmemesi için asker gönderdiği ifade edilmiştir. Buna karşılık Hasan Paşa'nın gurura kapıldığı ve bu telkinlere kulak asmadığı belirtilmiştir.⁸⁰ Habsburg kuvvetlerinin gelmesiyle Osmanlı taburları hızlı bir şekilde bozulmaya ve Kupa Nehri'nin gerisine doğru çekilmeye başlamıştır. Ancak Karlovaçlı birliklerin nehirdeki köprüyü ele geçirmesiyle geri çekilme imkânı kalmayan Osmanlı askerleri telaş içerisinde kaçışmaya başlamış ve nehre atlayarak ordugâha doğru yüzmeye çalışmıştır. Osmanlı ordusu adına tam bir felaketle sonuçlanan bu hadisede askerler ya kılıç darbeleriyle yaşamını yitirmiş ya da Kupa nehrinde boğularak can vermiştir. Gazi Memi Bey köprü başında yaşamını yitirirken Telli Hasan Paşa ise nehirde boğularak vefat etmiştir. Bunun yanı sıra Kilis, İzvornik ve Hersek Sancakbeyleri kuşatma sırasında yaşamını yitirmiştir.

Hasan Paşa'nın ve beraberindeki askerlerin yaşamını yitirdiği 1593 yılının Temmuz ayında Osmanlı merkezine ulaşmıştır.⁸¹ Söz konusu yıl Osmanlı tarihçileri tarafından 'Bozgun Senesi' olarak addedilmiştir. Anonim bir şairin kaydettiğine göre, bozguna bir haneden on kişinin şehit olduğu, Bosna mirimiranından haber dahi alınmadığı, sancaklardaki ocaklara ateş düştüğü, her yerin feryad ü figanla dolarak mateme karıştığı, şehit olanların varislerine tımar ve zeamet sözü verildiği ifade edilmiştir. Ancak Sinan Paşa'nın Bosna'ya tayin ettiği Mustafa adındaki bir diğer oğlunun bu sözleri yerine getirmediği, tımar ve zeametleri keyfi olarak kendi öz kullarına tahsis ettiği ve cümle âleme zulmettiği belirtilmiştir.⁸²

⁷⁹ Mugnai & Flaherty, *Der Lange Türkenkrieg (1593-1606)*, 62.

⁸⁰ Olesnički, "Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?", 153.

⁸¹ Selaniki, *Tarih-i Selaniki*, 1:320.

⁸² Olesnički, "Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?", 154.

Sonuç

Telli Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği sırasında gerçekleştirdiği faaliyetleri çeşitli kaynaklar eşliğinde aydınlatmayı amaçladık. Yapılan araştırmada Telli Hasan Paşa'nın beylerbeyliğinin ilk ve son aylarında Osmanlı merkezi ile diplomatik ilişkilerinin kopuk olduğunu, bilhassa 1593 yılının ilk aylarından itibaren Koca Sinan Paşa ile arasında husumet olması nedeniyle Hırvatistan akınları sırasında yalnız bırakıldığını ve bu gelişmenin Sisak kuşatması sırasında Osmanlı ordusunda geniş çaplı kayıplar meydana getirdiğini, 1593-1606 yılları arasında Osmanlılarla Habsburglar arasında meydana gelen savaşın en önemli gerekçesinin bu kayıplar olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Bunun yanı sıra makalede Telli Hasan Paşa'nın, Hırvatistan akınları sırasında haklı argümanlar geliştirdiği ve bu argümanları Osmanlı merkezine kabul ettirdiği ortaya konulmuştur. Telli Hasan Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği mektuplar, muhtevası cihetinden sınır bölgelerinde yaşanan hareketlilik, casuslardan edinilen bilgiler ve asker sevkiyatı ile ilgilidir. Bu mektuplarda Petrinja ve Bihac'dan başka herhangi bir kalenin adının zikredilmemesi önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Telli Hasan Paşa tarafından üç kez kuşatılan Sisak Kalesi ile ilgili arşiv belgelerinde en ufak bir ibareye raslanılmamıştır. Bu nedenle Hasan Paşa'nın faaliyetlerinin daha iyi anlaşılması Habsburg casuslarının verdikleri bilgilerin kullanılmasına bağlıdır. Bu bilgilerden bazıları Tracy'nin eserinde kullanılmış olduğu için, makaledeki uygun bölümlerde ona atıfta bulunarak yer verilmiş ve literatür eksikliği bu şekilde giderilmeye çalışılmıştır. Ancak daha kusursuz bir araştırma yapılabilmesi için bu malzemelerin orjinallerine ve daha önce kullanılmayan diğer belgelere başvurulmalıdır. Makalede yanıt aradığımız sorulardan bir diğeri Telli Hasan Paşa'nın, kendi başına aldığı kararlara ilişkin kusurlu olup olmadığıyla ilgilidir. Bu sorunun temel kaynağı, makalenin içeriğinde de değindiğimiz üzere, Osmanlı arşivinde yer alan ve ona çeşitli suçlamalar yönelten bir fermanıdır. Ancak yapılan araştırmada Telli Hasan Paşa'nın, faaliyetlerine ilişkin haklı argümanlar geliştirdiği ve bu argümanları İstanbul'a kabul ettirdiği tespit edilmiştir. Ancak 1593'ten sonra Hasan Paşa'nın İstanbul ile diplomatik faaliyetler geliştirmesinin önü kapanınca, alınan kararlar yine kendisinin sorumluluğunda gerçekleşmiş ve bu süreçte başarılı veya başarısız olma ihtimalini kendi şahsında yüklenmiştir. Osmanlı tarihçilerinden bazılarının, örneğin Naima'nın, Sisak'ta yaşanan bozgunun Hasan Paşa'yı sorumlu

tutması ve onun rüstemlik etmekte taksir etmediğini ifade etmesi bu bakımdan dikkate değer bir gelişmedir.⁸³ Bozgun sonrası Bosna Eyaleti'nde ne gibi gelişmeler yaşandığı anonim bir Osmanlı şairinin aktardığı bilgilerle aydınlatılmış ve bu hususta gerek Koca Sinan Paşa'nın gerekse de eyaletlere tayin ettiği oğullarının ne gibi faaliyetlerde bulunduğu, şehit ve gazilerin haklarının nasıl yendiği izhar edilmiştir. Esasında Koca Sinan Paşa'nın Bosna'ya asker sevkiyatını önleyerek sınırda bir dram yaşanmasına sebep olduğu ve bu dramı gerek kendisi gerekse de ailesi için kullandığı son derece açıktır.

⁸³ Naima, *Tarih-i Naima*, 1:62.

Kaynaklar

Arşiv

BOA, *Mühimme Defteri* 68, 69, 70

BOA, *Mühimme Zeyli Defteri* 6

Kitap, Makale & Tez

AYDIN, Y. A., “XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Habsburg Anlaşmaları ve Uygulamaları”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2001.

BUBRYAK, O., “Political Propaganda in the Art Patronage Of Tamás Erdödy, Ban Of Croatia And Slavonia” *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 57 sy. 1 (2016): 131-166.

DANIŞMEND, İ. H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 6. cilt, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972.

EMECEN, F., “Bosna Eyaleti.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6:296-297, İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

ERTAŞ, M. Y. & KAYGUSUZ, Ü., “Rekabet ve İhtirasın Gölgesinde Başarısız Bir Kanal Projesi: 1591’de Koca Sinan Paşa’nın Sakarya Nehri’ni Marmara’ya Bağlama Teşebbüsü”, *Geçmişten Günümüze Sakarya Sempozyumu*, 23-25 Kasım 2017, Sakarya: Sakarya Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.

GOLDSTEIN, I., *Croatia: A History*, Montreal: McGill-Queen's Press, 1999.

HAMMER, J., *Büyük Osmanlı Tarihi*, nşr. Mümin Çevik ve Erol Kılıç, 4. cilt, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983.

HORVAT, K., *Toma Erdedi-Bakac*, Zagreb: Tisak Dionicke Tiskare, 1900.

KARACA, M., “68 Numaralı Mühimme Defteri: Tasnif – Transkripsiyon”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1999.

KÜTÜKOĞLU, B., “Murad III”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31:172-176, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

LOPAŠIĆ, R., *Bihać i Bihaćka Krajina*, Zagreb: Matica Hrvatska, 1890.

MUGNAI, B. & FLAHERTY, C., *Der Lange Türkenkrieg (1593-1606)*, Zanica: Soldiershop Publishing, 2014.

NAİMA, M., *Tarih-i Naima*, nşr. Mehmet İpşirli, 1. cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.

Ó HANNRACHÁIN, T., *Catholic Europe, 1592-1648*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

OKUMUŞ, O., “Hicri 1000-1001/1592-1593 Tarihli 6 Numaralı Mühimme Zeyli Defteri”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.

OLESNIČKI, A., “Tko nosi odgovornost za poraz turske vojske kod Siska 20. ramazana 1001. godine (22. lipnja 1593)?”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 22-23, sy. 1 (1942): 115-173.

ÖZSOY, E., “Akdeniz’de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

PEÇEVİ, İ., *Tarih-i Peçevi*, 2. cilt, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1866

PEÇEVİ, İ., *Tarih-i Peçevi*, nşr. Bekir Sıtkı Baykal, 2. cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1982.

ROTHENBERG, G. E., “Christian Insurrections in Turkish Dalmatia 1580-96”, *The Slavonic and East European Review* 40, sy. 94, (1961): 136-147.

ROTHENBERG, G. E., “The Origins of the Austrian Military Frontier in Croatia and the Alleged Treaty of 22 December 1522”, *The Slavonic and East European Review* 38, sy. 91, (1960): 494-495.

SEIDEL, F., *Sultanın Zindanında*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017

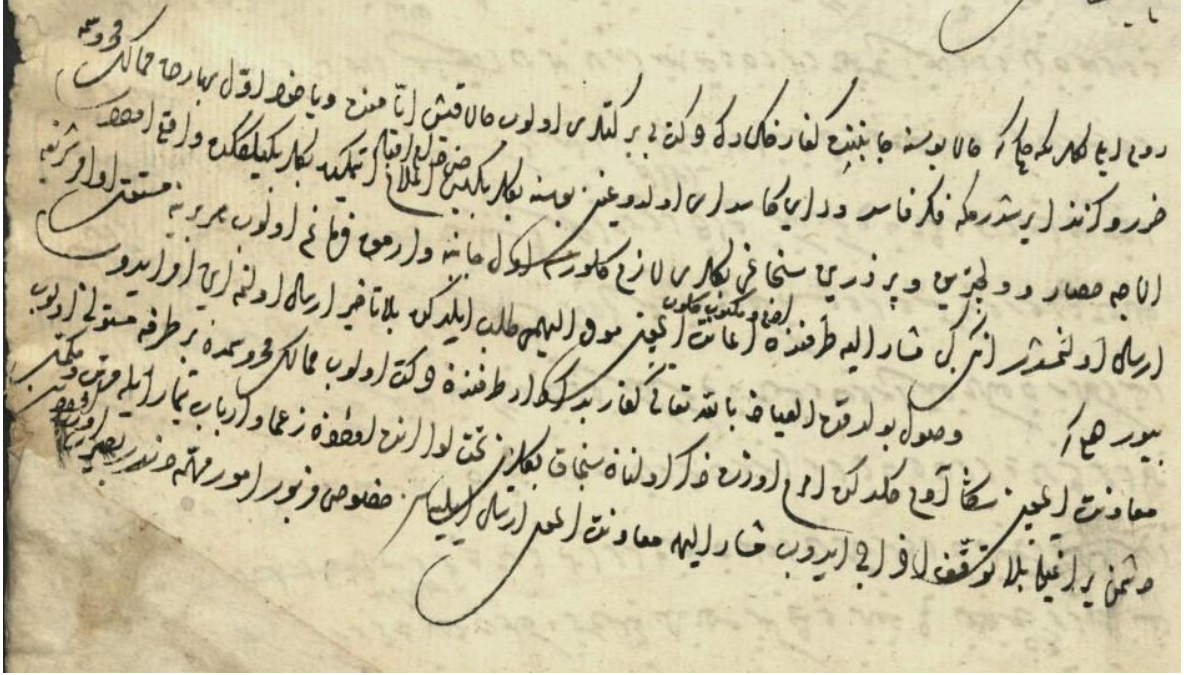
SELÂNİKÎ, M., *Tarih-i Selânikî*, IV Cilt, haz. Mehmet İpşirli, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

STALLAERTS, R., *Historical Dictionary of the Republic of Croatia*, Plymouth: The Scarecrow Press, 2010.

TRACY, J. D., *Balkan Wars: Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia, and Venetian Dalmazia, 1499-1617*, London: Rowman & Littlefield, 2016.

ZINKEISEN, J. W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, nşr. Nilüfer Epçeli, 3. cilt, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011.

Resimler:

Resim 2: Rumili Beglerbegisi'ne hüküm, BOA, MD 70, hkm. 10, 5.

Resim 3: 1590'da Gerard Mercator tarafından yapılan Latince harita

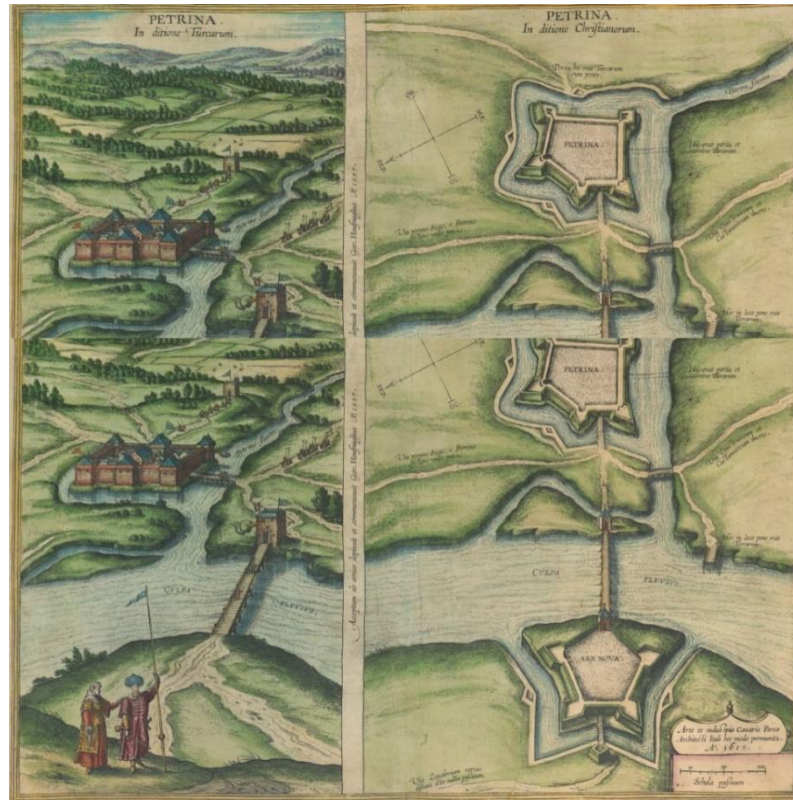
Resil 4: Belçikalı kartograf Cornelis de Jode (1568-1600) ve Gerard de Jode (1509-1591) tarafından hazırlanan Habsburg-Osmanlı sınırını gösterir harita (Kaynak: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/md085gk6820>)

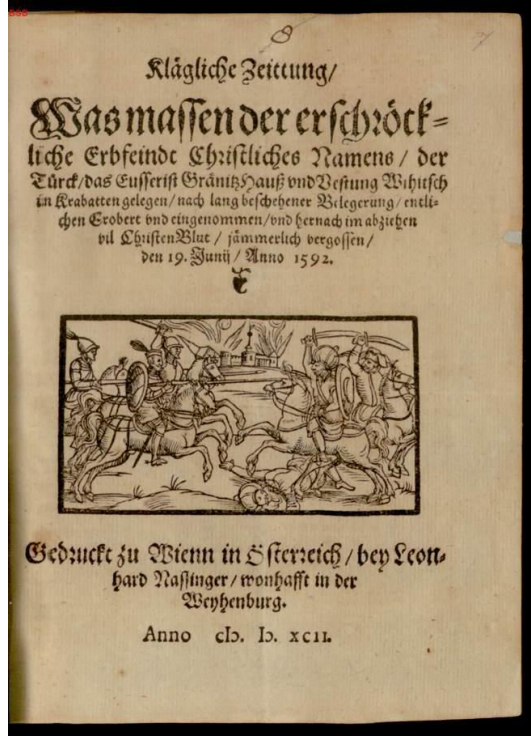
Resim 5: Matthias Quad von Kinckelbach tarafından hazırlanan Osmanlı-Hırvat sınırlarını gösterir harita, 1593 (Kaynak: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10192>)

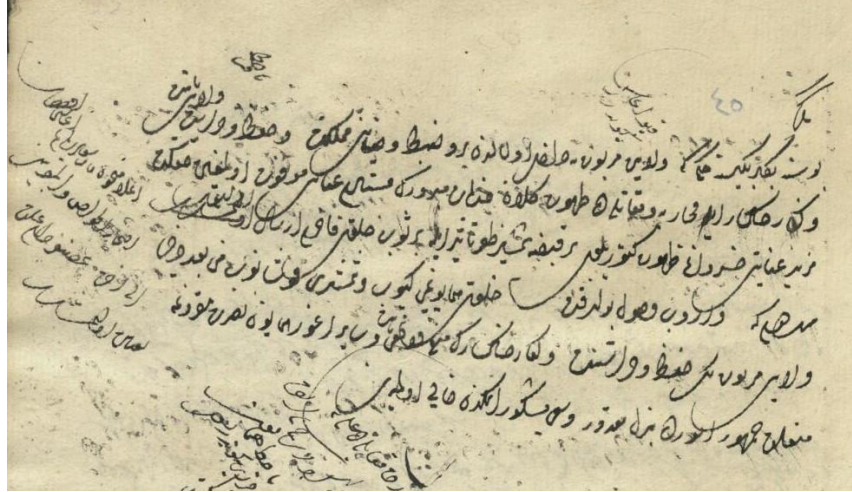
Resim 6: Sclavonia, Hırvatistan, Bosna ve Dalmaçya'yı dört bölümde gösteren bir Matthias Quad haritası (Kaynak: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10193>)

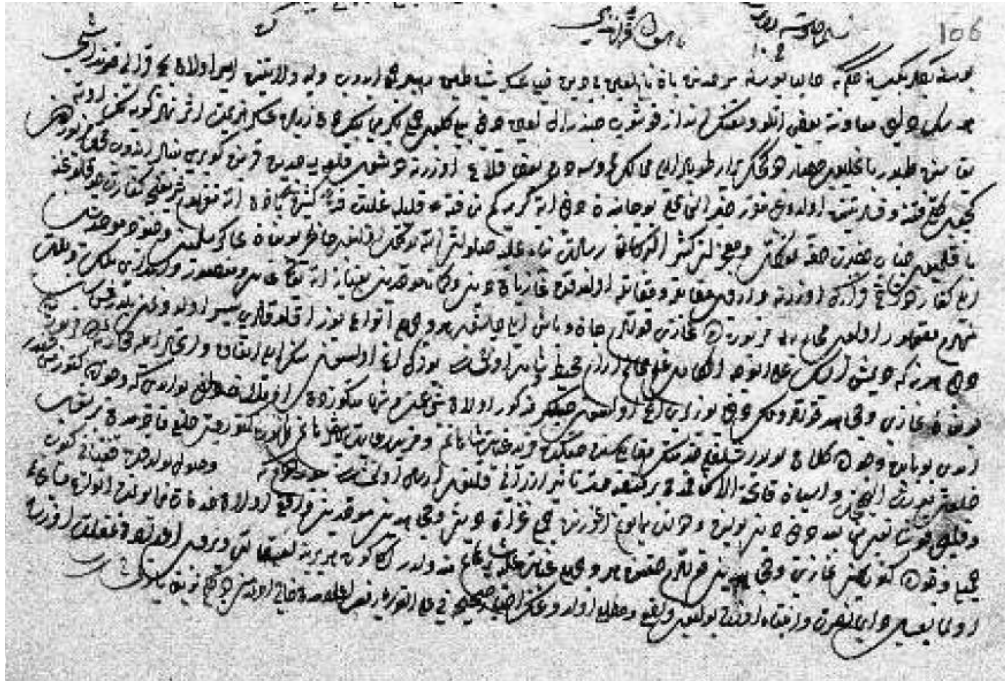
Resim 7: Georg Hoefnagel'in çizimiyle Petrinja'daki (Yenihisar) Türk hakimiyeti (Kaynak: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10956>)

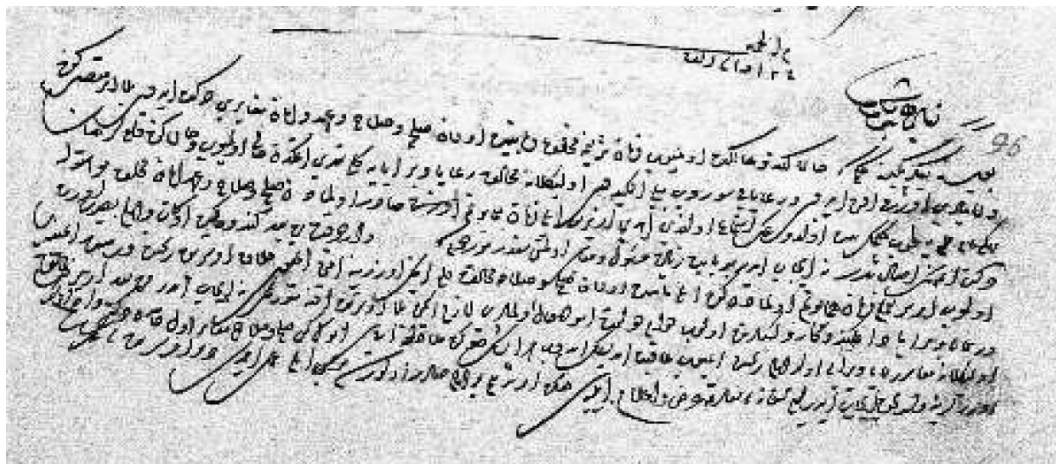
Resim 8: 1592'de Viyana'da basılan Bihac kuşatmasıyla ilgili 8 sayfalık bir yayın

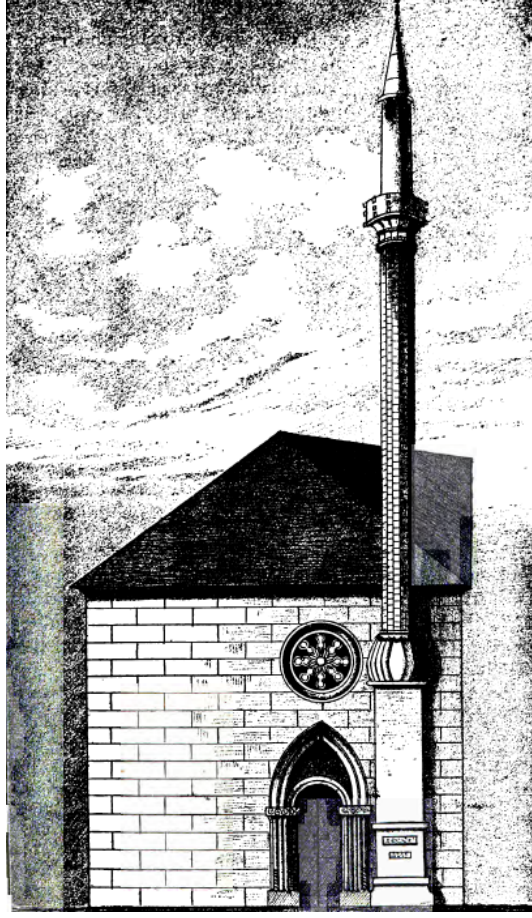
Resim 9: Habsburglara karşı yapılan akınlarda sancakların gösterdiği yararlılıkları metheden bir ferman (BOA, A.DVNH, 69, hkm. 40)

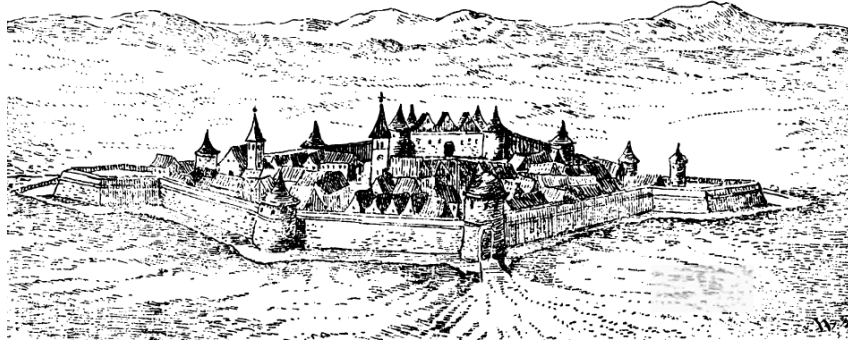
Resim 10: Siyavuş Paşa'nın Hasan Paşa'ya gönderdiği ferman (BOA, MZD 6, hkm. 108)

Resim 11: Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa'dan, Habsburglarla sulh ve salah olmasına rağmen, yapmış olduğu akınların gerekçelerini izah etmesi istenen ferman (BOA, MZD 6, hkm. 96)

Resim 12: Bihac'ın fethi sonrası Hasan Paşa tarafından camiye çevrilen Padualı Aziz Anthony Kilisesi, Fethiye Camii (Lopasic, Bihać i Bihaćka krajina, 35)

Resim 13: 1590'da Bihac kalesinin görünümü (Lopasic, Bihać i Bihaćka krajina, s. 85)